

Nagyon népszerűek voltak a tavalyi évben az akkor kilencedik alkalommal megrendezett Nemzeti Emlékezet Hete programjai. Különösen a Mindszenty József bíboros életpályáját fölidéző előadás – amelyen a főpap emlékirataiból Kárász Zénó színművész olvasott föl – és Mohácsi Ferenc olimpikon (az 1956-os melbourne-i olimpia bronzérmese) visszaemlékezése vonzott sok érdeklődőt. Nagy sikerű előadást tartott az intézményben az elmúlt időszakban – mások mellett – Szűrös Mátyás egykori ideiglenes köztársasági elnök, Jeszenszky Géza volt külügyminiszter, Tökéczki László történészprofesszor és Nógrádi György biztonságpolitikai szakember.

Az állandó kiállítás mellett időszaki tárlatok bemutatását teszi lehetővé az intézmény csaknem kétszáz négyzetméteres galériája, ahol az elmúlt esztendőben elsősorban a huszadik századi magyar történelmi eseményekhez kapcsolódó kiállítások voltak: az első világháború tárgyi emlékeiből, valamint az 1944/45 fordulóján zajlott délvidéki vérengzésekről láthattak összeállítást a látogatók, de kortárs művészeti alkotásoknak – Dömötör Mihály fényképeinek, illetve a vásárhelyi kerámia szimpózium résztvevői munkáinak – is helyet tudott biztosítani az Emlékpont. Az intézmény részeként működő, a zsidóüldözés hőmezővásárhelyi áldozatainak és a holokauszt gyermekáldozatainak az emléket őrző Magyar Tragédia 1944 kiállítóhely udvarán bibliai növényekből álló kert került kialakításra az elmúlt nyár folyamán, de a Soá során meggyilkoltakról évente több alkalommal is méltó módon megemlékeznek.

Miklós Péter

A szlovéniai magyarság virtuális nemzetiségi múzeuma

A szlovéniai magyarságról az él a köztudatban, hogy a kárpát-medencei magyar közösségek közül az egyik legjobban támogatott, anyagi eszközökkel legjobban ellátott határon túli közösség. A kevés információval rendelkező külső szemlélő számára éppen ezért úgy tűnhet, hogy tárgyi és szellemi örökségének kutatása, feldolgozása és védelme teljesen megoldott. Meglepő módon még sincs olyan örökségvédelmi, múzeumi szakintézménye, amely megnyugtató módon gondoskodhatna tárgyi, múzeumi örökségéről mind az 5 járásban, ahol magyarok élnek Szlovéniában, Pincétől (Óri)Hodosig. Éppen emiatt volna égető szüksége a Mura-vidéki magyarságnak egy nemzetiségi örökségvédelmi intézményre, a szlovéniai magyarság nemzetiségi múzeumára.

A kárpát-medencei határon túli magyar közösségek közül a szlovéniai, vagy másként Mura-vidéki magyarság az egyik legkisebb lélekszámú. Sajnos tudomásul kell vennünk, hogy az utóbbi időszakban a szlovéniai magyar közösséget mind gyakrabban már szórványként emlegeti a magyar kisebbségkutatás. A szlovéniai magyarok száma a XX. század eleji mintegy 20 ezer főről 6243-ra apadt a nemzetiségi hovatartozást tekintve, az anyanyelvi hovatartozást nézve pedig 7713 főre a 2002. évi népszámlálási adatsor alapján. Azóta sajnos nemzetiségi, anyanyelvi vagy vallási hovatartozással kapcsolatos statisztikai felmérés Szlovéniában nem készült. Vallásfelekezeti szempontból a magyar lakosság többsége római katolikus, kisebb hányada pedig evangélikus és magyar református.

A szlovéniai magyarság a trianoni békeszerződés következtében került kisebbségi és határon túli sorsba. Egészen 1920-ig, illetve 1941–1945 között Magyarország része volt. A Mura-vidék, szlovénul Pomurje, Szlovénia egyik nagy tájának hivatalos szlovén elnevezése. Ennek a területnek a keleti része a Szlovén Alkotmány meghatározása szerint a nemzetiségileg vegyesen lakott terület, ahol egy tömbben él a magyar közösség. A nemzetiségileg vegyesen lakott terület nagysága 195 km², amely (Óri)Hodos-tól Pincéig mintegy 50 km hosszú és 5–10 km széles sávban terül el a szlovén–magyar határ mentén. Magyar értelmezés szerint a Mura-vidék tehát azoknak a településeknek az együttese, ahol a trianoni határok meghúzása ideje előtt a magyar lakosság élt többségben. Ma 28 kisebb település és Lendva városa tartozik ide. A szlovéniai magyarság 5 járásra tagolva éli mindennapjait, de több szlovéniai településen és néhány nagyvárosban is él még kisebb diaszpóra-közösség. A nemzetiségileg vegyesen lakott Mura-vidék napjainkban földrajzilag, történetileg és néprajzilag két, egymástól jól elhatárolható területi egységből áll. Az egyik északon, a történelmi Vas vármegye Szentgotthárdi és Muraszombati járásának egy részén terül el, a történelmi Őrség részeként és annak természetes folytatásaként, ahol mindig is szórványszerűbben helyezkedtek el a következő magyar falvak: Hodos (korábban Őrihodos), Kapor-nak, Domonkosfa, Szerdahely (korábban Kisszerdahely), Pártosfalva, Kisfalva, Csekefa és Szentlászló. A másik, a Mura-vidék déli részén elhelyezkedő Hetés és Lendva-vidék, amely lényegében a történelmi

Zala megye Alsólendvai járásának nyugati része, ahol tömbszerűen követik egymást a magyar falvak Dobronaktól Pincéig: Dobronak (korábban egy ideig Lendvavásárhely), Zsitkóc, Kámaháza, Göntérháza, Radamos, Hidvég (korábban Lendvahídvég), Bánuta, Hosszúfalu (korábban Lendvahosszúfalu), Hosszúfaluhegy, Lendvahegy, Alsólakos, Felsőlakos (korábban Lendvalakos), Gyertyános (korábban Zalagyertyános), Kapca, Kót, Petesháza, Hármasmalom, Csente, Völgyifalu, Pince és az egyetlen város: Lendva, korábbi nevén Alsólendva.

A szlovéniai magyarság tárgyi és szellemi örökségének kutatását már több tanulmány is bemutatta, amelyekből kiderül, hogy 1920, a trianoni békediktátum után mintegy fél évszázadot kellett várni arra, hogy újjáéledhessenek itt a társadalomtudományi kutatások. Az 1970-es években előbb helyi értelmiségi, majd vajdasági és magyarországi kutatók fedezték fel újra a szlovéniai magyarságot. Nekik köszönhetően és a magyarországi egyetemi tanszékek, kutatóintézetek hatására alakult ki az a hazai szakemberekből álló kutatói gárda, amely ma főként az irodalom, a nyelvészet, a könyvtártudomány, a történelem, a helytörténet, a néprajz és a művészettörténet terén vizsgálja a Mura-vidéki magyarságot.

Természetesen a szellemi örökség védelme mellett nem feledkezhetünk meg a tárgyi örökségvédelem, a muzeológia, a műemlékvédelem szükségességéről sem. Így ha írásunk témájára, a muzeológiára fókuszálva vizsgáljuk a szlovéniai magyarság kutatástörténetét, akkor elsősorban két intézményt kell ismertetnünk, amely igyekszik felkarolni a szlovéniai magyarság tárgyi örökségvédelmét: az egyik a lendvai székhelyű Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, a másik pedig a Lendvai Galéria és Múzeum.

„*A Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet (MNMI) a Szlovéniában élő magyar közösség közszolgálati szakintézménye, amelynek tevékenysége a kultúra, az ismeretterjesztés és a tudomány területére terjed ki. Az intézet 1994. január 1-vel kezdett hivatalosan működni. Alapítója a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség. [...] A Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet a tudományos kutatómunka és tudományos szervezés terén is fontos szerepet tölt be a Muravidéken. Elsősorban a helytörténet-kutatás, a néprajz, a művelődéstörténet és a szociográfia terén karol fel projekteket, illetve működik közre.*” Mint ahogyan ez az intézmény honlapjáról való szöveg is tükrözi, a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet szerepe megkerülhetetlen volt abban, hogy a Mura-vidéken a magyarság önszerveződésének részeként megindulhatott a saját szervezésű értékőrző tevékenység. Ezen intézménynek köszönhető egyebek között, hogy az itt zajlott kutatások könyvek formájában is kiadásra kerültek és elkészültek a szlovéniai magyarság tárgyi örökségét védő Kapornaki Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény, majd a Dobronoki György-ház és a zsitkóci Deák-gyűjtemény. Jelenleg pedig a Domonkosfai Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény van készülöben. Az MNMI kapcsán azonban meg kell jegyeznünk, hogy míg az 1990-es években a kor kihívásainak, elvárásainak megfelelt ez a magyarság minden egyes kulturális tevékenységére kiterjedő szerepkör, addigra ma már ezt talán érdemes lenne újragondolni. Hiszen a szlovéniai magyarság a XXI. század elején mind a könyvkiadás, mind a tudományosság, mind a tárgyi örökségvédelem terén immár megnövekedett elvárásokkal találja magát szembe. A Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet talán éppen e sokféle feladatkör miatt nem minden területen tudta a tevékenységét megfelelő szakmai szintre fejleszteni. A jelenlegi helyzetet tekintve az MNMI nem rendelkezik saját örökségvédelmi szakmunkatársi gárdával, például történésszel, néprajzkutatóval, művészettörténésszel, restaurátorral és az örökségvédelmi munkához szükséges tárgyi feltételekkel, szakmai jogositványokkal sem. Ezt a feladatkört általában a régióban élő, vagy magyarországi szakemberek, szakintézmények felkérésével, „kölcsonnésával” tölti be, az intézmény pedig elsősorban inkább koordinációs szerepet vállal. Ráadásul mivel az MNMI nem rendelkezik múzeumi státussal, nem része a Szlovén Múzeumi Szövetségnek és a szlovéniai múzeumi hálózatnak, annak munkájába pedig nem tud bekapcsolódni.

A másik intézmény a Lendvai Galéria és Múzeum, amely 1973-ban alakult, így a szlovéniai magyarság körében működő legrégebbi örökségvédelmi és tudományos intézmény. Az intézmény az alsólendvai Bánffy család egykori várkastélyában kapott méltó helyet. A várkastély jelenlegi állapotát tekintve eddig mintegy kétharmada került felújításra, a fennmaradó épületrész és a várat körülvevő erődítményfalak rendszere még felújításra vár. Mindez magában rejti az intézmény bővítésének lehetőségét is. A lendvai Galéria és Múzeum eddigi működése során több mint 10 ezer értékes tárgyat gyűjtött össze, amelyek döntő többsége a szlovéniai magyarság történelmével, néprajzával, művészettörténetével kapcsolatos. Az intézmény mintegy 1500 négyzetméternyi területen állandó kiállítással várja a látogatókat, bemutatva a vidék leghíresebb bronzkori régészeti lelőhelyét, az Olorist, emellett rendelkezik kisebb lapidáriummal, térképtárral és a nevezetes lendvaiak arcképcsarnokával is. A *Vár a vártán* című állandó kiállítása a török kort és a magyar végvárrendszert mutatja be, a *Lendvai kincsek és sorsok* pedig a város és vidéke történetébe enged bepillantást. Hetés kincsét, a hetési népi textilkultúrát is külön

kiállítási egység tárja elénk. Az intézmény folyosóján pedig a Lendva-vidéken gyűjtött szakrális tárgyak kaptak kiállítóhelyet. A múzeum ezenkívül rendelkezik Zala György alsólendvai születésű szobrászművész és a szintén lendvai Gálics István grafikusművész emlékszobájával is. A vár padlásterében, amely látni engedi az épület XVIII. századi tetőszerkezetét, az intézményhez kötődő művésztelepen készült bronzszobrok állandó kiállítása tekinthető meg. A Lendvai Galéria és Múzeum két kihelyezett állandó kiállítással büszkélkedhet: *A Lendva polgárosodása, nyomdászata és ernyőgyártása* című a város Fő utca 52. szám alatti neobarokk épületének alagsorában található, a másik, *A muravidéki zsidóság* című kiállítás pedig a lendvai zsinagógában.

A lendvai vár (Lendvai Kepe Zoltán felvétele, 2009)

Az állandó kiállítások mellett eddig 648 időszakos és vendéghiállítást rendezett főként Szlovéniában és Magyarországon, valamint néhány más európai országban is. A Lendvai Galéria és Múzeum könyvkiadói tevékenységet is folytat, múzeumi periodikája, a *Lyndvamuseum* már a 8. köteténél tart. Emellett Mura-vidéki képzőművészek monográfiáinak megjelentetésével és képzőművészeti katalógusok kiadásával is foglalkoznak. Eddig 105 szlovén–magyar kiadványt jelentettek meg és Kultsár György alsólendvai prédikátor 1573-ban és 1574-ben megjelent könyveinek fakszimiléit. A lendvai múzeum szakemberei részt vállaltak a Kapornaki Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény, a zsitkóci Deák-gyűjtemény és a Domonkosfai Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény létrehozásában is. Az intézmény két sikeres nemzetközi képzőművészeti alkotótábort szervez, egyben pedig aktív pedagógiai, múzeumpedagógiai munkát is folytat, kiállítótermeinek állandó vendégei a környékbeli óvodások és iskolások. Megfelelő szakmai működését két szakember, egy néprajzkutató és egy képzőművész biztosítja, valamint az igazgató mellett 4 állandó munkatárs. A Lendvai Galéria és Múzeum szakmai munkájának elismeréseként a Szlovén Köztársaság Művelődésügyi Minisztériuma 2010 novemberében felvette a szlovéniai múzeumok nyilvántartásába, 2012-ben pedig ún. megbízott múzeumi státusszal ruházta fel.

Az intézmény alapítója Lendva Község, társalapítója pedig a Lendva Községi Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség, vagyis a szlovéniai magyarság 5 nemzetiségi önkormányzata közül csak az egyik. Emiatt, sajnos, a szlovéniai magyarság politikai csúcsszervezete, a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség a Lendvai Galéria és Múzeumot nem tekinti nemzetiségi intézménynek. Ezen formalitás az oka annak is, hogy az intézmény 2015-ig nem részesülhetett a Bethlen Gábor Alapnál a határon túli nemzetiségi intézményeknek nyújtott normatív támogatásban, pedig a Lendvai Galéria és Múzeum a magyar nemzet Szlovéniába rekedt 1000 éves örökségét menti és őrzi nap mint nap Magyarországon, Szlovéniában és Európában.

Tehát az az intézmény, amely megfelelő szakmai, tárgyi feltételekkel rendelkezik arra, hogy be tudná tölteni a szlovéniai magyarság örökségvédelmi, múzeumi szakintézményének szerepét, politikai, jo-

gi felhatalmazás hiányában nem teheti ezt meg. Néhány egyszerű példával is érzékeltethetjük a dolgot: ha például Hodoson lebontanak egy régi házat, vagy Szentlászlón értékes fényképeket találnak, nincs olyan magyar nemzetiségi múzeum és közgyűjteményi szakember, akinek jogilag feladata lenne szakmai segítséget nyújtani. Erre jelenleg a Muraszombati Muravidéki Múzeum van felhatalmazva, amelynek azonban nincs magyar nemzetiségi feladatokkal megbízott munkatársa, aki jártas lenne a magyar nyelvben és kulturális örökségben. Mivel a Lendvai Galéria és Múzeum Lendva Község fennhatósága alá tartozik és feladatköre csak Lendva járás területére terjed ki, az említett szakmai munkát nincs jogában elvégezni. Ráadásul a Lendvai Galéria és Múzeumnak nem társalapítója a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség, így nem élvezi a nemzetiségnek kijáró széles körű oltalmat sem, emiatt pedig állandóan a más intézményekkel való összevonas, az önállóságának elvesztése fenyegeti.

Amióta néprajzkutatóként, történészként, muzeológusként tevékenykedünk a szlovéniai magyarság körében, ennek a faramuci helyzetnek a következményeivel találkozunk nap mint nap. Ez ösztönöz bennünket arra, hogy a közvélemény és a politikai döntéshozók számára világossá tegyük: hogy kis jóakarattal ez a probléma orvosolható lenne és orvosolni is kellene. Véleményünk és javaslatunk szerint a Lendvai Galéria és Múzeum alapító okiratában csak egyetlen mondatot kellene megváltoztatni ahhoz, hogy az egész szlovéniai magyarság múzeumi örökségéről gondoskodhasson. A Lendvai Galéria és Múzeum alapító okiratának (3. cikkely 1. bekezdés) kiegészítő módosítására lenne szükség az alábbi változatban: „Az intézmény küldetése a kulturális örökségvédelem Lendva Község területén és a szlovéniai magyar nemzeti közösség körében.”

Az intézmény alapítólevélének kiegészítő módosítása semmilyen hátránnyal, semmilyen anyagi többletteleherrel nem járna, viszont számos pozitívumot hordozna magában. Az intézmény múzeumi tevékenységét anyagi szempontból már most biztosítja a szlovén minisztérium és az általa odaítélt ügynevezett megbízott múzeumi státusz és a vele járó rendszeres évi finanszírozás. A fent említett módosítással a Lendvai Galéria és Múzeum múzeumi tevékenysége kiterjedne a teljes szlovéniai magyarság örökségvédelmére. A nemzetiségi feladatkörrel való felruházása ráadásul lehetőséget nyújtana a Bethlen Gábor Alapnál a normatív támogatásra.

A Lendvai Galéria és Múzeum nemzetiségi múzeummá alakítása nem lenne példa nélküli, hiszen a világban számos népnek, népcsoportnak van nemzetiségi múzeuma. Például a Pável Ágoston Helytörténeti és Szlovén Nemzetiségi Múzeum Szentgotthárdon, vagy Mohácson a Magyarországon élő délszlávok múzeuma, vagy a tatai Német Nemzetiségi Múzeum. Arra a tényre, hogy a szlovéniai magyarságnak még nincs nemzetiségi múzeuma, pedig szüksége lenne rá, mintegy 10 éve minden lehetséges módon és fórumon próbáltuk felhívni a politikai döntéshozók figyelmét, mind Szlovéniában, mind Magyarországon. Eddig mintegy 130 oldalnyi tervet, javaslatot írtunk már és terjesztettük a szlovéniai magyarság döntéshozói elé. Ennek megoldására levélben kértük a szlovéniai magyarság és a magyar nemzetpolitika formálói is. Próbálkozásaink eddig még nem vezettek eredményre, ezért úgy gondoltuk, hogy korunk leghatékonyabb információs eszközeit, az internetet is fel fogjuk használni az ügy előmozdítására. Az egyik legnépszerűbb közösségi oldal segítségével alapítottuk meg, egyelőre csak virtuálisan A Szlovéniai Magyarság Nemzetiségi Múzeumát.

Az oldal alapításával két fő célunk van. Egyrészt: addig is, amíg a szlovéniai magyarság nemzetiségi múzeuma létrejön, szeretnénk a közösség bevonásával gyűjteni, népszerűsíteni, menteni az értékeket digitális változatban. Ezzel próbáljuk megteremteni a szlovéniai magyarság jövőbeli nemzetiségi múzeumának társadalmi támogatottságát. Másrészt, van egy latin mondas, amely így hangzik: *Vox populi, vox dei*, vagyis a sok jó ember közös szava Isten szava. Így ezen oldallal szeretnénk felhívni a döntéshozók figyelmét, hogy ezzel a problémával és kéréssel nem vagyunk egyedül. A szlovéniai magyarság tárgyi örökségének megvédése nemcsak a mi személyes ügyünk, nem is csak a szlovéniai magyaroké, hanem az egész magyarságé, hiszen közös európai kulturális örökségünkről van szó.

Ez egy olyan civil kezdeményezés, amihez mindenki csatlakozhat. Tehát éljen bárhol a világban, ha vannak régi fényképei, dokumentumai, írásai, képeslapjai, történetei, filmjei, információi, publikációi, amelyek a szlovéniai magyarság történelmével, néprajzával, kultúrájával kapcsolatosak, feltöltheti a közösségi oldalra, megoszthatja velünk. Mi pedig igyekszünk utánajárni, kikutatni, tudományos információkkal gazdagítani a küldött anyagot. A saját szerkesztésű hírekben pedig a szlovéniai magyarság nevezetes személyeire, eseményeire, értékeire, évfordulóira szeretnénk felhívni a figyelmet.

Az oldal eddig meglehetősen nagy sikerrel működik. 2015 júniusában történt alapításától 2016 januárjáig mintegy 1650 kedvelője lett, hetente átlagosan 5000–10 000 bejegyzés eléréssel. Számos ismert, elismert néprajzkutató, népzeneész, kézműves, közéleti személy is csatlakozott támogatóink közé. Rengeteg régi fényképet, tárgyfotót, iratmásolatot küldtek be a tagok. Nagyon népszerű az oldal Zala és Vas megye értékőrzői között, de vannak olvasóink a nagyvilágból: Svédországból, Izraelből, Kanadából is.

Völgyifalui maskurák az 1940-es években

(A Soós család fotógyűjteményéből, Lázár Lenke közzététele a közösségi oldalon)

Sokan közülük a Mura-vidékről kivándorolt családok leszármazottai, akik számára, elmondásuk szerint, oldalunk fontos összekötő kapocs a szülőföldjükkal. Olvasóink megbízásából végeztünk már családfakutatást és az oldalnak köszönhetően Varga Sándor helytörténeti kutató fotógyűjteményének egy részét is felajánlotta közzétételre az egyik örököse. Az oldal szellemiségének, jó példájának köszönhetően Radamos, Völgyifalu és Felsőlakos településeken intenzíven folyik a régi fotók gyűjtése, amelyekből már kiállítást is rendeztek.

Az oldal sikeres működése és társadalmi támogatottsága sajnos mindeddig még nem győzte meg sem a szlovéniai magyarság döntéshozóit, sem a magyar nemzetpolitika formálóit arról, hogy a szlovéniai magyarság megérdemelne egy nemzetiségi múzeumot, a Lendvai Galéria és Múzeum pedig azt, hogy nemzetiségi múzeummá válhasson. De mi, a Szlovéniai Magyarság Nemzetiségi Múzeuma közösségi oldal tagjaival együtt meggyőződéssel valljuk: Ha Isten malmai lassan örülnek is, de örülnek...

Képéné Bihar Mária–Lendvai Kepe Zoltán

Felhasznált irodalom. *Képéné Bihar Mária:* Néprajzi kutatások a muravidéki magyarság körében. Etnološke raziskave med prekmurskimi Madžari. In: *Halász Albert* (szerk.): A muravidéki magyarok néprajza. Narodopisje prekmurskih Madžarov. Lendva–Lendava, Ljubljana, 2009. 45–57.; *Kolláth Anna–Gróf Annamária:* A szlovéniai magyar nyelv. ELDIA esettanulmány. Studies in European Language Diversity 28. 1. Mainz–Helsinki–Wien–Tartu–Mariehamn–Oulu–Maribor, 2014.; *Kovács Attila:* A muravidéki magyarok számának változása a 20. században a statisztikák tükrében. Muratáj 2004/1. Lendva, 2004. 47–77.; *Lendvai Kepe Zoltán:* A muravidéki magyarság néprajzi gyűjteményei. Etnološke zbirke prekmurskih Madžarov. In: *Halász Albert* (szerk.): A muravidéki magyarok néprajza. Narodopisje prekmurskih Madžarov. Lendva–Lendava, Ljubljana, 2009. 57–67.; *Lendvai Kepe Zoltán:* 40 let Galerije-Muzeja Lendava. A Lendvai Galéria és Múzeum 40 éve. Lyndvamuseum 5. Lendava–Lendva, 2013; „Lángot adok, ápolod, add tovább...”. Gondolatok a muravidéki magyarságról. Lendva–Lendava, 2013.